

Sociale geografie en de duale samenleving

Henk Meert. *Mens, maatschappij en ruimte*. Berchem: EPO, 2008. 367 p.

Een kleine drie en een half jaar geleden overleed Henk Meert. Als sociaal geograaf was hij verbonden aan het Instituut voor Sociale en Economische Geografie (ISEG) van de KU Leuven. Hij startte er zijn wetenschappelijke carrière met een studie over de informele economie en overlevingsstrategieën van arme huishoudens in Kuregem, Schaarbeek en Sint-Joost-ten-Node. Sindsdien is het thema van de dualisering van de maatschappij nooit ver weg geweest in zijn werk. Naast zijn academische loopbaan was hij onder andere voorzitter van Opbouwwerk Pajottenland en betrokken bij Feantsa, de Europese koepel van daklozenorganisaties.

Om deze geëngageerde sociale geograaf te eren, verscheen in 2008 bij de uitgeverij EPO een bloemlezing uit zijn werk. Enkele van zijn collega's selecteerden hiervoor 18 artikels uit een lijst van welgeteld 216 werken; voorwaar geen eenvoudige klus.

Twee concepten lopen als een rode draad doorheen deze bloemlezing: Polanyi's theorie over drie verschillende economische integratiesferen enerzijds en de dualisering van onze samenleving anderzijds. In navolging van Polanyi erkent Meert in onze samenleving drie economische integratiesferen: marktruil, herverdeling en wederkerigheid. Na een veeleer theoretische uiteenzetting in het eerste artikel, komen deze als een heilige drievuldigheid meermaals toegepast aan bod in de bijdragen van dit boek. Bijvoorbeeld in het artikel *Marginale woonvormen: een drieledig interpretatiekader*, waarin de auteurs dieper ingaan op de marginale woonvormen, waar ze elk van de drie integratiesferen terugvinden.

Permanent wonen op een camping hoort thuis onder de marktsfeer, onthaalcentra voor daklozen zijn voorbeelden van herverdeling, en onderdak vinden bij vrienden op een camping is een vorm van wederkerigheid. In een andere toepassing, *De stad aan de straatbewoners*, heeft Meert het over de drie integratiesferen als overlevingsstrategieën van daklozen. Niet alleen in de stad, ook op het platteland, meer bepaald bij arme landbouwers (*Schijn bedriegt. Armoede onder Belgische landbouwers bestaat wel degelijk*), worden de drie economische integratiesferen als overlevingsstrategieën aangewend. Ten slotte nog een laatste voorbeeld: in *De economische integratie in achtergestelde buurten: overleven in de grootstad Brussel* gaan Meert en Kesteloot in drie Brusselse wijken (Kuregem, Peterbos en de grens tussen Schaarbeek en Sint-Joost-ten-Node) na welke overlevingstactieken de inwoners gebruiken. Ook hier komen marktruil, herverdeling en wederkerigheid naar voor. Maar niet in elke wijk worden ze in gelijke mate aangewend. Een voorbeeld dat me is bijgebleven is dat van de wederkerigheid: de Turkse gemeenschap van Schaarbeek/Sint-Joost kent een sterk intern sociaal netwerk omdat ze, via kettingmigratie, overwegend uit dorpen rond hetzelfde Turkse stadje afkomstig is. Bij de Marokkaanse gemeenschap in Kuregem is dat stevig sociaal netwerk minder te vinden, omdat ze afkomstig zijn uit verschillende plaatsen in Marokko.

De andere rode draad in deze compilatie is de dualisering van onze samenleving, een thema dat Meert nauw aan het hart lag. Hij omschrijft het als een toenemende sociale ongelijkheid die leidt tot een steeds breder wordende kloof tussen armen en niet-armen. Dat deze dualisering een ruimtelijke dimensie heeft, wordt in een aantal bijdragen van dit boek haarfijn uitgelegd. Zo bijvoorbeeld in *Informeel economische activiteiten als overlevingsstrategieën bij lage inkomensgroepen in*

Brussel, waar hij samen met Savenberg en Kesteloot de naoorlogse selectieve stadsvlucht beschrijft van een gegoede groep naar suburbane plaatsen, de armen en later de migranten in de stad achterlatend. Op het platteland is de situatie van een op de vier landbouwers ronduit schrijnend, met een gemiddeld jaarincome van minder dan 10.000 euro. De polarisatie zien we ook terugkomen in het artikel over vervoersarmoede, waar de auteurs het volgende stellen: 'Steeds minder mensen in Vlaanderen onderkennen vervoersproblemen, maar deze problemen stellen zich wel scherper voor een groep *vervoersarmen*.'

Vanuit beleidshoek wordt de sociale mix wel eens als een heilzame remedie voor de dualisering gegeven. Meert en collega's nuanceren deze gedachte. Een sociale mix heeft volgens hem wel als voordeel dat het een grotere diversiteit aan aangebrachte goederen en diensten met zich meebrengt. Als voorbeeld geven ze Sint-Joost-ten-Node, waar dankzij een zekere mix ook huishoudens met een hoge koopkracht aanwezig zijn, wat de economische integratie van de bewoners ten goede komt (*De economische integratie in achtergestelde buurten: overleven in de grootstad Brussel*). In een later artikel, samen met De Decker en Peleman, beklemtoont Meert dat concentratie niet goed is en dat een sociale mix kan bijdragen tot een betere socialisatie. Maar de auteurs nuanceren onmiddellijk dit laatste argument: als bewoners van verschillende sociale herkomst niet met elkaar in contact komen, is er geen sprake van een socialisatie-effect. Bovendien beschouwen ze een sociale mix als een grote omweg om problemen aan te pakken en is uit het verleden gebleken dat een sociale mix in onze samenleving een moeilijk haalbare kaart is.

Omwille van het voorgaande is deze compilatie van het werk van Henk Meert het lezen waard. Ik wil er hier nog een viertal extra redenen aan toevoegen.

Ten eerste is er de blijvende actualiteitswaarde van verschillende bijdragen. Toen onlangs in de actualiteit de roep naar *zero tolerance* in de Brusselse wijk Kuregem opnieuw de kop opstak, las ik met dit in het achterhoofd de bijdragen over Brussel opnieuw. Ik kwam tot de conclusie dat ze nog niet veel hebben moeten inboeten aan actualiteitswaarde. De dualisering van onze hoofdstad is helaas nog steeds een vaststaand feit: de sociaal-economische situatie van de inwoners van de Brusselse eerste kroon ligt mijlenver verwijderd van die van de tweede kroon.

Ten tweede straalt uit het merendeel van de bijdragen het maatschappelijke engagement van Henk Meert af. Als auteur geeft hij niet alleen de feiten, die hij geregeld staft met gepast cijfermateriaal; hij klaagt ook aan. Hij kiest ervoor te schrijven over de minst bedeelde (waaronder daklozen, bewoners van permanente campings, vervoersarmen, landbouwers in armoede) en neemt de polarisering van de maatschappij, marginale woonvormen, armoede bij landbouwers en de moeilijkheid van betaalbaar wonen stuk voor stuk op de korrel.

Ten derde wijzen verschillende bijdragen uit deze bloemlezing op de rol van het beleid. In het meer theoretisch geïnspireerde artikel over de structuraaltheorie van Giddens, besluit Meert dat overheden wel degelijk via een ruimtebeleid een invloed kunnen hebben op de polarisering van onze maatschappij: 'Het Nederlandse naoorlogse huisvestingsbeleid en het eraan gekoppelde spreidingsbeleid hebben in vergelijking met België ongetwijfeld een sterke rem gezet op de sociale segregatie. Overheden kunnen wel degelijk een verschil maken en de organisatie van ruimte als een schaars goed is daarbij van wezenlijk belang. (p.105)' In een later artikel, samen met De Decker en Peleman, vraagt Meert zich af of ruimtelijk beleid het best territoriaal gebeurt. Na de voor- en de nadelen ervan op te sommen, komen de auteurs

tot de conclusie dat territoriaal beleid nodig is, mits voldaan is aan bepaalde voorwaarden. Vooreerst maatwerk, een idee dat hij in de bijdrage met Storme (*Leefbare stedelijke wijken: uitdagingen en valkuilen voor het opbouwwerk*) kracht bijzet. Vervolgens een grootschalige herverdeling van koopkracht en werk, om zo een verbeterde toegang tot de formele arbeidsmarkt te bewerkstelligen. Ten slotte een gevarieerd aanbod aan woningen, zodat mensen niet wegtrekken eens ze het beter hebben.

Ten vierde bevat deze bundel ook verrassende bijdragen. Voor mij waren dat twee artikels: enerzijds '*Oh, ik ga schrik hebben.*' *Attituden tegenover asielzoekers*. In dit artikel tonen de auteurs aan dat een attitude niet alleen gevormd wordt door media, het beleid, de eigen ervaring en de reflectie op dit alles, maar dat ook de ruimtelijke dimensie een zekere rol speelt. In tegenstelling tot mensen die veraf wonen van een asielcentrum, is de attitude van direct omwonenden dynamisch en complex, in de zin dat zij hun attitude herhaaldelijk wijzigen

onder druk van hun eigen ervaringen. Anderzijds was ik verrast door *Veldslag tegen de daklozen: de nieuwe hedendaagse klassenstrijd?*, dat een typologie uitwerkt van de houding die mensen aannemen tegenover daklozen, met als basis de link tussen solidariteit en disciplineren.

Om voorgaande redenen is dit boek de moeite waard om te lezen. Het is zeker geen gespecialiseerd boek, maar staat veeleer open voor een breed publiek. Op misschien enkele noodzakelijke uitzonderingen na, bundelt het vlot geschreven, goed leesbare artikels over een breed gamma aan thema's. De keerzijde van dit verhaal is dat de lezer die meer wil weten over een bepaald onderwerp, bij het lezen van dit boek op zijn honger kan blijven zitten. Maar gelukkig vindt deze lezer achteraan in het boek een lijst met alle publicaties van Meert, wat enkel maar kan aanzetten om verder op zoek te gaan in zijn oeuvre.

Katrien Meireman